

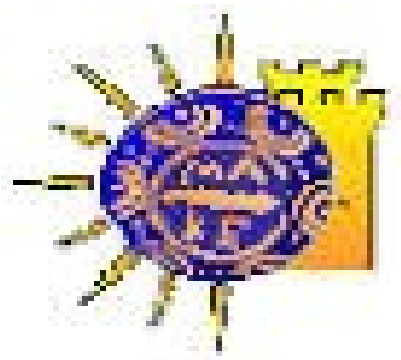
Ι Σ Λ Α Μ (Α ´)

ΟΜΑΔΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ξανθή Αλμπανάκη, ΠΕ01

ΣΧΟΛΕΙΟ

Πειραματικό Λύκειο
Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΚΗ, 22/7/2015

1. Συνοπτική περιγραφή της ανοιχτής εκπαιδευτικής πρακτικής

Το σενάριο αποτελεί μια διδακτική πρόταση με αξιοποίηση των Τ.Π.Ε στο μάθημα των Θρησκευτικών της Β΄ Λυκείου στο εργαστήριο πληροφορικής. Η ιδέα που διέπει το σενάριο είναι η δημιουργία μιας πολυαισθητηριακής γνωριμίας των παιδιών με τη θρησκεία του Ισλάμ και της ποικιλομορφίας του. Ακολουθήθηκε η προσέγγιση οργάνωσης μαθημάτων με ιστοεξερεύνηση (WebQuest)-δραστηριότητα κατευθυνόμενης διερεύνησης. Οι μαθητές θα εντοπίσουν οι ίδιοι τις πληροφορίες, τις οποίες πρέπει να τις επεξεργαστούν και να τις παρουσιάσουν. Αξιοποιείται επίσης το λογισμικό Θρησκευτικών Β΄ Λυκείου «Παγκόσμια Θρησκείματα. Το Ισλάμ» και πλούσιο υλικό από το φωτόδεντρο.

2. Σχεδιασμός της ανοιχτής εκπαιδευτικής πρακτικής

2.1 Στοιχεία σχεδιασμού

Οι μαθητές είναι ήδη ενημερωμένοι από τα προηγούμενα μαθήματα για τον Ιουδαϊσμό και το Χριστιανισμό, ενώ γνωρίζουν κάποια στοιχεία και για το Ισλάμ από το μάθημα των Θρησκευτικών, αλλά και άλλα γνωστικά αντικείμενα (Ιστορία, Λογοτεχνία κ.α). Προηγούμενη εμπειρία σε ομαδική εργασία ενισχύει την επιτυχέστερη υλοποίηση του σεναρίου. Οι μαθητές είναι χωρισμένοι σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων βάση κοινωνιογράμματος που έχει προηγηθεί στην αρχή της σχολικής χρονιάς. Τα φύλλα εργασίας είναι αρχικά κοινά, αλλά από το 2^ο φύλλο εργασίας τα θέματα που έχουν να

ασχοληθούν οι μαθητές διαφοροποιούνται για οικονομία χρόνου, αλλά και για να επιτευχθεί διαφοροποιημένη διδασκαλία ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των μαθητών. Αρχικά γίνεται κατανομή αρμοδιοτήτων στα μέλη κάθε ομάδας (χειριστής υπολογιστή, καθοδηγητής βημάτων φύλλου εργασίας, επεξεργαστής υλικού, συντονιστής). Αναλυτικότερα γίνονται: Εγκατάσταση του λογισμικού «Παγκόσμια Θρησκεύματα. Το Ισλάμ» στο εργαστήριο ηλεκτρονικών υπολογιστών, διανομή φύλλων ανά ομάδα εργασίας ηλεκτρονικά, αναζήτηση υποδεικνυόμενων πηγών και κριτική προσέγγισή τους, εξάσκηση στην επεξεργασία πηγών και κειμένων. Κάθε ομάδα θα καταγράφει τα αποτελέσματα της ερευνάς της σε ένα έγγραφο word και θα το αποθηκεύει στην επιφάνεια εργασίας του Η/Υ. Στο τέλος θα το αποστέλλει ως συνημμένο μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στην ηλεκτρονική διεύθυνση της διδάσκουσας. Χρησιμοποιείται η αίθουσα πληροφορικής του σχολείου ώστε τα παιδιά να έχουν πρόσβαση σε υπολογιστές. Αναφέρουμε επίσης τη χρήση Nettop teacher, ηλεκτρονικά φύλλα εργασίας, φύλλα αξιολόγησης και projector.

2.2 Δ ι δ α κ τ ι κ ο ί σ τ ό χ ο ι

A. Ως προς το γνωστικό αντικείμενο

- Να ενημερωθούν οι μαθητές για τη θρησκεία του Ισλάμ και να μπορούν να διακρίνουν και να καταγράφουν τα ουσιώδη στοιχεία της θρησκείας (λατρεία, βασικές διδασκαλίες).
- Να γνωρίσουν τους κυριότερους σταθμούς της πορείας του Ισλάμ στην ιστορία.
- Να εντοπίσουν και να καταγράψουν κοινά και διαφορές με τη χριστιανική θρησκεία.
- Να αποκτήσουν τα κατάλληλα κριτήρια ώστε να κρίνουν τη θρησκευτική παράδοση άλλων λαών και πολιτισμών και να εμπλακούν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία ώστε να ανοίξουν ένα ανοιχτό διάλογο με τον κόσμο του Ισλάμ.
- Να ασκηθούν στην αιτιολόγηση απόψεων και να οργανώσουν προφορικά και γραπτά κείμενα επιχειρηματολογίας.

Β. Ως προς τη χρήση των νέων τεχνολογιών

- Να εξοικειωθούν με το περιβάλλον και τη χρήση του λογισμικού «Παγκόσμια Θρησκευόμενα. Το Ισλάμ».
- Να καλλιεργήσουν την ικανότητα να αναζητούν και να συλλέγουν, ύστερα από αξιολόγηση, πληροφορίες από το διαδίκτυο (ψηφιακός σχολικός γραμματισμός).
- Να εξοικειωθούν στην παραγωγή λόγου σε επεξεργαστή κειμένου με τον κειμενογράφο για την παραγωγή γραπτού ηλεκτρονικού λόγου.
- Εξοικείωση με τα ηλεκτρονικά λεξικά και τη χρήση e mail.
- Απόκτηση πολυαισθητηριακής αντίληψης με έμφαση την οπτικο-ακουστική επεξεργασία των πληροφοριών και αξιοποίηση λογισμικών παρουσίασης

Γ. Ως προς τη μαθησιακή διαδικασία

- Καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας (Ομαδοσυνεργατικότητα) και ανάδειξη κεντρικού ρόλου του μαθητή με τον καθηγητή να επιβλέπει και να επεμβαίνει, όπου χρειάζεται.
- Προσωπική ανάγνωση και συνειδητοποίηση της δυναμικής των κειμένων
- Αξιοποίηση πολιτισμικού πλούτου παιδιών από άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα.
- Καλλιέργεια διαχριστιανικής και διαπολιτισμικής συνείδησης.

3. Εφαρμογή της ανοιχτής εκπαιδευτικής πρακτικής

3.1 Περιβάλλον – πλαίσιο

Η ανοιχτή εκπαιδευτική πρακτική αναπτύσσεται στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών της Β΄ Λυκείου με εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές: Θρησκευτικά, Πληροφορική, Μουσική, Εικαστικά, Ιστορία, Αγγλικά. Σύμφωνα με το ΑΠΣ ο κεντρικός

άξονας του θέματος ανήκει στη διδακτέα ύλη των Θρησκευτικών της Β΄ Λυκείου (Ισλάμ Α΄). Είναι συμβατό επίσης και με τα Νέα Προγράμματα Σπουδών για τα Θρησκευτικά. Η προηγούμενη εμπειρία στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μία μικρή εξοικείωση με τους Η/Υ ενισχύει την υλοποίηση του σεναρίου.

3.2 Τάξη

Νηπιαγωγείο	Α΄ γυμνασίου
Α΄ δημοτικού	Β΄ γυμνασίου
Β΄ δημοτικού	Γ΄ γυμνασίου
Γ΄ δημοτικού	Α΄ λυκείου
Δ΄ δημοτικού	Β΄ λυκείου X
Ε΄ δημοτικού	Γ΄ λυκείου
ΣΤ΄ δημοτικού	

3.3 Διάρκεια δραστηριότητας

Ώρες διδασκαλίας: 2 ώρες.

3.4 Αναλυτική περιγραφή της πραγματοποίησης της ανοιχτής εκπαιδευτικής πρακτικής

Η συγκεκριμένη πρακτική έχει αναπτυχθεί σύμφωνα με τις θεωρίες του δομικού και κοινωνικού εποικοδομισμού. Κατά τη διάρκεια της πρακτικής ακολουθήθηκε η διερευνητική, ανακαλυπτική μέθοδος. Η τάξη οργανώθηκε ομαδοσυνεργατικά (cooperative learning) και έγινε εμπλουτισμός ιδεών και ανταλλαγή πληροφοριών. Οι μαθητές εργάστηκαν ομαδικά σε έξι ομάδες των τεσσάρων ατόμων.

Ακολουθήθηκε επίσης προσέγγιση οργάνωσης μαθημάτων με ιστοεξερεύνηση (WebQuest)-δραστηριότητα κατευθυνόμενης διερεύνησης-όπου οι μαθητές αναλαμβάνουν να λύσουν ένα πρόβλημα και αξιοποιούν το διαδίκτυο ως βασική πηγή

πληροφορίας αλλά συχνά όχι μοναδική (Δέλλας & Κέκκερης 2008). Η ιστοεξερεύνηση επίσης συνδυάζει αποτελεσματικά την ομαδοσυνεργατικότητα.

Αρχικά γίνεται παρουσίαση του συνολικού προγράμματος γνωριμία με το θέμα (forming) ώστε να γνωρίζουν οι μαθητές τους επιδιωκόμενους στόχους (storming). Εισαγωγή στις έννοιες που διαπραγματεύεται το σενάριο διαμόρφωση και διατύπωση κανόνων (norming). Ακολουθεί αναζήτηση υποδεικνυόμενων πηγών, κριτική προσέγγισή και εξάσκηση στην επεξεργασία πηγών και κειμένων (performing). Παρουσίαση αποτελεσμάτων (informing).

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

A. 1^η διδακτική ώρα.

Την 1^η διδακτική ώρα γίνονται κάποιες εισαγωγικές δραστηριότητες/ αναζήτηση και συγκέντρωση υλικού. Διανέμονται στους μαθητές τα φύλλα εργασίας ηλεκτρονικά καθώς και μία προτεινόμενη βιβλιογραφία, αλλά οι μαθητές μπορούν να πλοηγηθούν στο διαδίκτυο και να βρουν και άλλους συνδέσμους. Στην επιφάνεια εργασίας του Η/Υ υπάρχει φάκελος με τίτλο: «Ισλάμ» ο οποίος περιέχει εικόνες και άρθρα σχετικά με το θέμα για επεξεργασία. Οι διδακτικοί στόχοι του πρώτου σταδίου είναι οι μαθητές να εξοικειωθούν με το νέο περιβάλλον μάθησης και διδασκαλίας και με την πλοήγηση στο λογισμικό. Στόχος επίσης είναι να εξασκηθούν στην επεξεργασία πηγών και κειμένων. Δίνεται στους μαθητές ένα φύλλο εργασίας με το σχεδιάγραμμα της θεματικής ενότητας, όπως αναπτύσσεται στο σχολικό εγχειρίδιο για να γνωρίσουν οι μαθητές τα χρονικά και ιστορικά πλαίσια μέσα στα οποία θα κινηθούν και οι δικές τους έρευνες.

Αρχικά οι μαθητές περιηγούνται στην Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας και στα Ηλεκτρονικά Λεξικά. Κατόπιν εξοικειώνονται με το περιβάλλον του εκπαιδευτικού Λογισμικού «Παγκόσμια Θρησκευόμενα. Το Ισλάμ». Επίσης αναζητούν πληροφορίες μέσα από μηχανές αναζήτησης και ασκούνται σε βασικές λειτουργίες του επεξεργαστή κειμένου.

Τα ευρήματα καταγράφονται, ενώ ακολουθεί αναστοχασμός και διαμορφωτική αξιολόγηση.

Β. 2^η διδακτική ώρα

Από το δεύτερο φύλλο εργασίας τα θέματα που έχουν να ασχοληθούν οι μαθητές δεν είναι κοινά για οικονομία χρόνου, αλλά και για να επιτευχθεί διαφοροποιημένη διδασκαλία ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των μαθητών. Οι μισές ομάδες λοιπόν ασχολούνται με την Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας και τα Ηλεκτρονικά Λεξικά όπου αναζητούν πληροφορίες. Επίσης αξιοποιείται επίσης το ιστολόγιο της διδάσκουσας με πλούσιο υλικό σχετικά με τη θεματολογία. Κατόπιν μέσα από μια οποιαδήποτε μηχανή αναζήτησης αναζητούν πληροφορίες για τη λέξη «Μέκκα». Οι υπόλοιπες μισές ομάδες περιηγούνται στην διεύθυνση: NEN – The Education Network, όπου παρουσιάζεται το τυπικό της ισλαμικής προσευχής. Μεταβαίνουν επίσης στη διεύθυνση του BBC όπου υπάρχει ένα ημερολόγιο «interfaith» με τις γιορτές των θρησκειών παγκοσμίως. Τους ζητείται να εντοπίσουν τη σημαντικότερη γιορτή των μουσουλμάνων και στοιχεία γι' αυτήν και κατόπιν να τα παρουσιάσουν στην ολομέλεια. Τέλος θα πρέπει να συγκεντρώσουν φωτογραφικό υλικό από το τυπικό προσευχών από τις διάφορες θρησκείες που γνωρίζουν και να το παρουσιάσουν την επόμενη φορά στην τάξη με ένα λογισμικό παρουσίασης (movie maker, power point, prezi, thinglink)

Γ. 2^η διδακτική ώρα

Τέχνη στο Ισλάμ

Οι μισές ομάδες θα δημιουργήσουν ένα αρχείο και θα αποθηκεύσουν εικόνες που σχετίζονται με την τέχνη στο Ισλάμ. Μέσα από το λογισμικό «Παγκόσμια Θρησκευόμενα. Το Ισλάμ» θα περιηγηθούν σε τεμένη και θα καταγράψουν αντικείμενα, χρώματα,

σχέδια, που σχετίζονται με την αρχιτεκτονική και την τέχνη. Μέσω της εφαρμογών εικονικών περιηγήσεων θα δυν διάσημα τζαμιά, ενώ θα επισκεφθούν την ιστοσελίδα του φωτόδεντρου: Περιήγηση σε ισλαμικό ναό, <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/9750>. Κατόπιν βάση των στοιχείων που συνέλεξαν θα απαντήσουν σε σχετικά ερωτήματα.

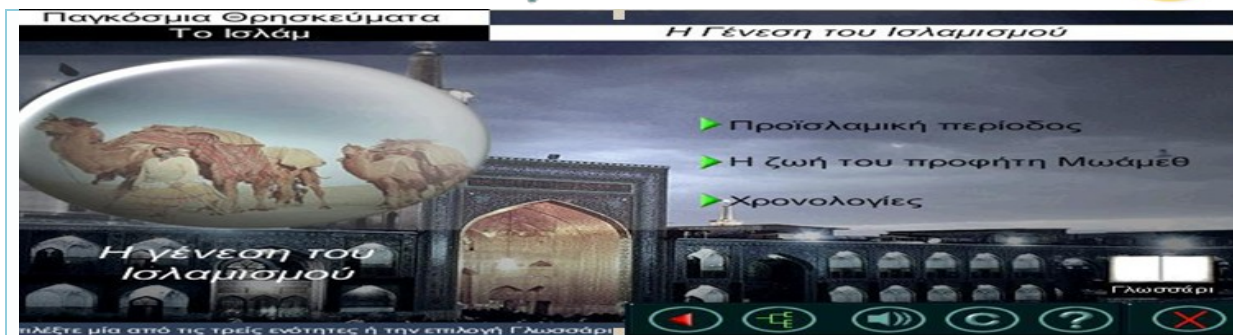
Οι υπόλοιπες ομάδες θα συγκεντρώσουν φωτογραφικό υλικό σχετικό με την ισλαμική τέχνη από δικτυακούς τόπους και θα το παρουσιάσουν με κάποιο λογισμικό παρουσίασης την επόμενη φορά στην τάξη, ενώ προτείνονται μουσεία με συναφή θεματολογία όπου παρέχεται πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (κοινό για όλες τις ομάδες-1^η ώρα)

1. Από την Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας, <http://www.greek-language.gr/>, οδηγήστε στους υπερσυνδέσμους: «Νέα Ελληνική – εργαλεία - Ηλεκτρονικά Λεξικά» και αναζητείτε στο Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής του Τριανταφυλλίδη το λήμμα «ισλάμ». Κατόπιν σημειώνετε την ερμηνεία του.
2. Ας δούμε: α) ένα βίντεο που παρουσιάζει τις συνθήκες που υπήρχαν κατά τη γένεση του ισλαμισμού: “Βίντεο: Συνθήκες κατά τη γένεση του ισλαμισμού <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7638?locale=el>” και β) Συλλογή εικόνων με το Μωάμεθ, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7661?locale=e>. Κατά τη διάρκεια σημειώστε στοιχεία που σας έκαναν εντύπωση για να τα συζητήσουμε στη συνέχεια.
3. Με τη βοήθεια των παραπάνω στοιχείων, αλλά και του λογισμικού «Παγκόσμια Θρησκευματα. Το Ισλάμ» που έχετε στη διάθεσή σας (από το χάρτη πλοήγησης του λογισμικού), όπως φαίνεται στην Εικόνα 1 συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί (Εικόνα 2) και απαντήστε στα ερωτήματα που ακολουθούν.

Εικόνα 1: Στιγμιότυπο από το περιβάλλον εργασίας του λογισμικού

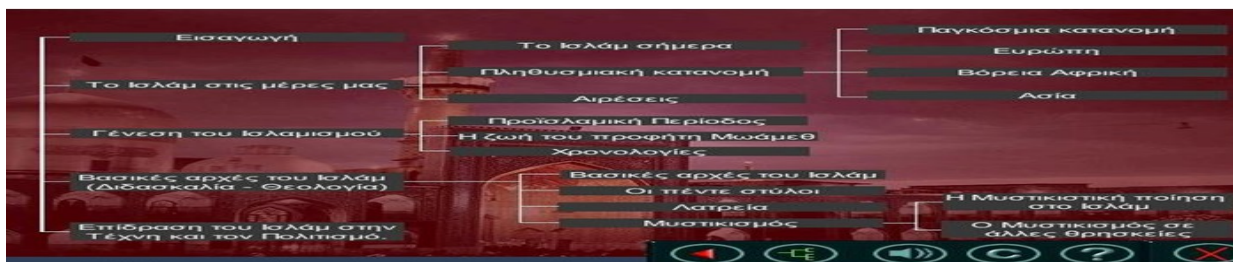
α	Λέξεις	Έρευνα στους συνδέσμους	Συμπεράσματα
Αα	Μωάμεθ	Από το χάρτη πλοήγησης → ζωή του προφήτη Μωάμεθ	Καταγραφή στοιχείων της ζωής τους στο word σε μια παράγραφο 50-60 λέξεων
Βα	Αλλάξ	Γλωσσάρι	.....α
Γα	Χρονολογίες	Η γέννηση του Ισλαμισμού → Χρονολογίες	.....α
α	Εγίρα	Γλωσσάρι → Εγίρα	Τι είναι η Εγίρα και πότε έγινε
α	Μέκκα	Γλωσσάρι → Μέκκα	.....α

Εικόνα 2: Πίνακας συμπλήρωσης για το Ισλάμ

A. Ποιο γεγονός καθιέρωσε τον Μωάμεθ ως προφήτη;

B. Ποιο στοιχείο στην προσωπικότητά του νομίζετε ότι τον έκανε να ξεχωρίσει;

4. Στη συνέχεια πλοηγηθείτε και πάλι από το Λογισμικό Θρησκευτικών Λυκείου: **Παγκόσμια Θρησκευόμενα. Το Ισλάμ** → **Βασικές αρχές του Ισλάμ** (Εικόνα 3). Καταγράψτε τις βασικές διδασκαλίες επιγραμματικά. (Αν έχετε κάποια δυσκολία το γλωσσάρι του λογισμικού μπορεί να σας κατευθύνει και να σας βοηθήσει)

Εικόνα 3: Λογισμικό Θρησκευτικών Λυκείου: Παγκόσμια Θρησκευόμενα. Το Ισλάμ

5. Στη συνέχεια επιλέγετε: **Βασικές αρχές του Ισλάμ → Οι πέντε στύλοι**. Κάθε μουσουλμάνος έχει 5 υποχρεώσεις στην ζωή του, τους Πέντε Στύλους της Τήρησης. Αξιοποιείστε και τη δραστηριότητα: «Οι πέντε στύλοι του Ισλάμ» από το φωτόδεντρο <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/6178?locale=el>) και απαντήστε στα παρακάτω:

A. Κάντε μία καταγραφή των πέντε στύλων.

B. Ποιος από τους πέντε στύλους θεωρείτε ποιο σημαντικό και γιατί; Αιτιολογήστε σε μία μικρή παράγραφο word 30-40 λέξεων.

6. Ας λύσουμε κι ένα κουίζ από το φωτόδεντρο: «Προϊσλαμική θρησκεία, Μωάμεθ, Κοράνιο: συμπλήρωση προτάσεων», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4506?locale=el>.

6.

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1^η ώρα-οι μισές ομάδες)

1. Εκτός από τους πέντε στύλους υπάρχει και ένα άλλο πλήθος υποχρεώσεων που χαρακτηρίζουν την ισλαμική κοινωνία: «η σαρία». Μπαίνετε στην Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας (<http://www.greek-language.gr/>) και από τους υπερσυνδέσμους: «Νέα Ελληνική – εργαλεία - Ηλεκτρονικά Λεξικά» αναζητείστε στο Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής του Τριανταφυλλίδη το λήμμα «σαρία» και σημειώστε την ερμηνεία τους.

2. Μέσα από μία μηχανή αναζήτησης αναζητήστε πληροφορίες για τους ουλεμάδες. Καταγράψτε τα ευρήματά σας σε μία παράγραφο (30-40 λέξεις)- ανακοινώστε στη τάξη.

3. Ας δούμε α) ένα βίντεο για την ιστορία της γένεσης του Ισλάμ, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7661?locale=el> και β) μία εικονική αναπαράσταση της Μέκκα, τον ιερό τόπο λατρείας των μουσουλμάνων από το ιστολόγιο διδάσκουσας). Καταγράψτε τα βασικά αρχιτεκτονικά του στοιχεία.

A) Βρείτε κι άλλες πληροφορίες μέσα από μια μηχανή αναζήτησης για τον ιερό χώρο των μουσουλμάνων (πως λέγεται ο λίθος μέσα στην Κάαμπα, ποιος τον έφερε στη γη κατά την παράδοση) και καταγράψτε τα σε μία μικρή παράγραφο (30-40 λέξεις)

B) Γιατί οι πιστοί πρέπει να στρέφονται προς τη Μέκκα για να εκπληρώσουν τις θρησκευτικές τους υποχρεώσεις (Ναμάζ);

Γ) Όλα τα τζαμιά είναι προσανατολισμένα προς την Κάαμπα στη Μέκκα. Σας θυμίζει κάτι ανάλογο από τη δική μας θρησκεία;

Δ) Μετά την επίσκεψή τους στη Μέκκα οι πιστοί αποκτούν την ιδιότητα του «Χατζ». Γνωρίζετε άτομα από το οικείο περιβάλλον σας που έχουν το συνθετικό «Χατζής» στο όνομά τους και πότε το έπαιρναν; Παρουσιάστε συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα στη τάξη σε μία μικρή παράγραφο 30-40 λέξεων σε μορφή word.

4. Ας λύσουμε τώρα α) οι μισές ομάδες ένα κουίζ από το φωτόδεντρο για το Ισλάμ: «Κουίζ: Το Ισλάμ (Α')», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4541?locale=el> β) οι άλλες μισές ομάδες ένα «Σταυρόλεξο: Το Ισλάμ (Α')», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3827?locale=el>.

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (οι μισές ομάδες -1^η ώρα)

1. Δείτε α) το βίντεο για την προσευχή σε ισλαμικό τζαμί <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7639?locale=el> και β) την εφαρμογή από το National Education Network (NEN) με το τυπικό της ισλαμικής προσευχής, http://www.cleo.net.uk/resources/displayframe.php?src=195/consultants_resources%2Ffre%2Fsalahvo3c%2FsalahVo3c.html. Από το μενού στα δεξιά μπορείτε να δείτε όλα τα στάδια (ήχος και εικόνα) καθώς και τους συμβολισμούς της (στην αγγλική γλώσσα). Με τις πληροφορίες που θα συλλέξετε από τα παραπάνω απαντήστε συνοπτικά στα εξής:
  - A) Υπάρχουν κάποιοι κανόνες στο τυπικό της προσευχής; Πόσες φορές την ημέρα πρέπει να προσεύχονται οι πιστοί και ποιες ώρες; Ποια είναι οι πιο σημαντική ώρα;
  - B) Ποια κοινά στοιχεία μπορείτε να εντοπίσετε στην προσευχή σε σχέση με τη δική μας θρησκεία (θυμηθείτε τα προηγούμενα μαθήματα, αλλά ανακαλέστε και τα βιώματά σας).
  - Γ) Στη χριστιανική θρησκεία θέτονται ανάλογοι κανόνες; Αν απαντήσετε θετικά αναφέρετε τρεις από αυτούς τους κανόνες που σχετίζονται με τη συμμετοχή των πιστών στη λατρεία ή την παρουσία τους σε κάποιο λατρευτικό χώρο).
  - Δ) Νομίζετε ότι είναι απαραίτητοι οι κανόνες στη ζωή μας και γιατί; Αναπτύξτε σε ένα κείμενο word 30-40 λέξεων με το οποίο θα αιτιολογήτε την απάντησή σας.

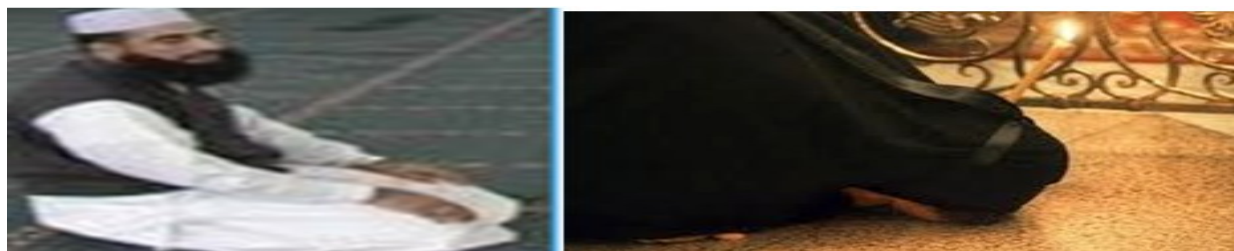
Ε) Σκεφτείτε και καταγράψετε στον παρακάτω πίνακα στοιχεία από την ενδυμασία των ιερέων ή μοναχών της ορθόδοξης θρησκείας και στοιχεία από την ενδυμασία των ουλεμάδων της ισλαμικής θρησκείας. Παρουσιάστε συγκεντρωτικά τα αποτελέσματα στην τάξη.

Ισλαμισμός	Χριστιανισμός

Πίνακας 1: Συμπλήρωσης κενού

2. Μεταβείτε στη διεύθυνση interfaith calendar του BBC, όπου υπάρχει ένα ημερολόγιο «interfaith» και παρουσιάζει τις γιορτές των θρησκειών παγκοσμίως. Εντοπίστε τη σημαντικότερη γιορτή των μουσουλμάνων και βρείτε στοιχεία γι αυτήν (30-40 λέξεις σε ένα κείμενο Word). Παρουσιάστε στην ολομέλεια.

3. Συγκεντρώστε φωτογραφικό υλικό από το τυπικό προσευχών άλλων θρησκειών και παρουσιάστε τες την επόμενη φορά με ένα λογισμικό παρουσίασης που εσείς θα επιλέξετε ή δημιουργήσετε μία αφίσα (movie maker, power point, prezi, thingling).

Εικόνα 4: Φωτογραφικό υλικό από τυπικό προσευχών

4. Ας λύσουμε κι ένα κουίζ από το φωτόδεντρο: “Η προσευχή των μουσουλμάνων στο τζαμί την Παρασκευή”, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7223?locale=el>.

5.

3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (κοινό για όλες τις ομάδες -2^η ώρα)

Τέχνη στο Ισλάμ

1. Ας δούμε ένα βίντεο για την ισλαμική τέχνη από το φωτόδεντρο: <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7640?locale=el> που παρουσιάζει την γένεση της τέχνης στο Ισλάμ. Κατόπιν με τη βοήθεια του λογισμικού, από τον **χάρτη πλοήγησης** → **Επίδραση του Ισλάμ στην Τέχνη και τον πολιτισμό** → **Εικόνες**, ανοίξτε ένα αρχείο και αποθηκεύστε τις εικόνες που σχετίζονται με την τέχνη στο Ισλάμ.
2. Ας εξερευνήσουμε τώρα τα τζαμιά, τους χώρους λατρείας των μουσουλμάνων. Δείτε: α) ένα βίντεο από το φωτόδεντρο με τίτλο: «Τζαμιά» <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7635?locale=el> β) Συλλογή φωτογραφιών: «Ισλαμικοί ναοί» από το φωτόδεντρο, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3838?locale=el>, όπου σας δίνεται η δυνατότητα να παρατηρήσετε τις φωτογραφίες με μη γραμμική σειρά καθώς επίσης με υπερσύνδεσμο να αντλήσετε περισσότερες πληροφορίες. Κατόπιν αποθηκεύστε εικόνες που σας έκαναν περισσότερο εντύπωση γ) Συλλογή φωτογραφιών: «Τα πιο γνωστά τεμένη», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4473?locale=el> (Με κλικ επάνω σε κάθε φωτογραφία παρέχονται σχετικές πληροφορίες) και δ) με τη βοήθεια του λογισμικού σας, από τον **χάρτη πλοήγησης** → **Λατρεία** περιηγηθείτε σε τεμένη και καταγράψτε στοιχεία, αντικείμενα, χρώματα, σχέδια, που σχετίζονται με την αρχιτεκτονική και την τέχνη τους κάνοντας μία μικρή λίστα.
3. Κάντε μία εικονική περιήγηση α) μέσα από το φωτόδεντρο: «Περιήγηση σ' ένα τζαμί», <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/9750> και β) μέσω διαδικτυακών εφαρμογών εικονικών περιηγήσεων στο μπλε τζαμί.
4. Καταγράψτε στοιχεία αρχιτεκτονικής δομής και διακόσμησης που εντοπίσατε (δικαιολογήστε γιατί δεν υπάρχει εικονική διακόσμηση στα τζαμιά-2 λόγους).
5. Τώρα που μάθατε όλα αυτά τα καινούργια στοιχεία για τα τζαμιά πάρτε μέρος στη δραστηριότητα «Βασικά στοιχεία μουσουλμανικού τεμένους» από το φωτόδεντρο (<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7285?locale=el>), όπου συνδέονται χώροι και αντικείμενα με φωτογραφίες που απεικονίζουν βασικά στοιχεία ενός μουσουλμανικού

τεμένους με την αντίστοιχη, κατά περίπτωση, ονομασία τους. Θα δείτε εικόνες από βασικά στοιχεία του μουσουλμανικού τεμένους και θα επιλέξετε την ονομασία τους.

5. (Οι μισές ομάδες)- Γνωρίζετε αν υπάρχουν τζαμιά στην πόλη σας ή στη χώρα μας; Αναζητήστε πληροφορίες από το διαδίκτυο και παρουσιάστε τα την επόμενη φορά στην τάξη με κάποιο λογισμικό παρουσίασης.

6. (Οι μισές ομάδες)- Συγκεντρώστε φωτογραφικό υλικό σχετικό με την ισλαμική τέχνη από δικτυακούς τόπους και παρουσιάστε τα ευρύματά σας με κάποιο λογισμικό παρουσίασης την επόμενη φορά (Προτείνονται από τη διδάσκουσα κάποιες ιστοσελίδες, αλλά οι μαθητές μπορούν να περιηγηθούν και σε άλλους δικτυακούς τόπους).

3.5 Ρόλος του διδάσκοντα

Διδακτικός	Προπονητικός
Ενθαρρυντικός X	Διαχειριστικός
Υποστηρικτικός X	Μέντωρ
Συμβουλευτικός X	Υποκινητικός X
Διευκολυντικός X	Κριτικός
Συντονιστικός X	Επιμελητής περιεχομένου (curator)
Ηγετικός	Τεχνική υποστήριξη X
Διαμεσολαβητικός X	Άλλος ρόλος:
Εποπτικός	

4. Πηγές Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Περιεχόμενου που αξιολογήθηκαν

- Βίντεο: Συνθήκες κατά τη γένεση του ισλαμισμού
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7638?locale=el>.
- Βίντεο για την ιστορία της γένεσης του Ισλάμ,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7661?locale=el>.
- Βίντεο για την προσευχή σε ισλαμικό τζαμί, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7639?locale=el>.
- Βίντεο για την ισλαμική τέχνη, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7640?locale=el>.
- Βίντεο «Τζαμιά», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7635?locale=el>.
- Δραστηριότητα «Οι πέντε στύλοι του Ισλάμ», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/6178?locale=el>.
- Δραστηριότητα «Βασικά στοιχεία μουσουλμανικού τεμένους»,
<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7285?locale=el>.
- Κουίζ (αντιστοίχιση): «Προϊσλαμική θρησκεία, Μωάμεθ, Κοράνιο: συμπλήρωση προτάσεων», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4506?locale=el>.
- Κουίζ: Το Ισλάμ (Α'), <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4541?locale=el>
- Κουίζ από το φωτόδεντρο: Η προσευχή των μουσουλμάνων στο τζαμί την Παρασκευή, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7223?locale=el>.
- Περιήγηση σε ισλαμικό ναό, <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/9750>.
- Περιήγηση σ' ένα τζαμί, <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/9750>.
- Σταυρόλεξο: Το Ισλάμ (Α'), <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3827?locale=el>.
- Συλλογή εικόνων με το Μωάμεθ, <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/7661?locale=e>.

- Συλλογή φωτογραφιών: «Ισλαμικοί ναοί», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3838?locale=el>.
- Συλλογή φωτογραφιών: «Τα πιο γνωστά τεμένη», <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/4473?locale=el>.

5. Σ τ ο ι χ ε ί α τ ε κ μ η ρ ί ω σ η ς κ α ι ε π έ κ τ α σ η ς τ η ς α ν ο ι χ τ ή ς ε κ π α ι δ ε υ τ ι κ ή ς π ρ α κ τ ι κ ή ς

5.1 Αποτελέσματα - Αντίκτυπος

- Καλλιέργεια δημιουργικής, κριτικής σκέψης και ικανότητας σύνθετων διεργασιών για την επίλυση αυθεντικών προβλημάτων μάθησης (Underwood & Underwood 1990) καθώς και εξάσκηση στην παραγωγή διάφορων κειμενικών ειδών (περιληπτικά κείμενα, γραπτός δημοσιογραφικός λόγος) μέσα όμως από πολυμεσικά περιβάλλοντα μάθησης.
- Αποφυγή στείρας απομνημόνευσης και πρόκληση προβληματισμού ο οποίος εκφράζεται ως γόνιμος διάλογος με διαλογική προσέγγιση.
- Παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης για όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από την κοινωνικο-οικονομική και πολιτισμική τους προέλευση.
- Αξιοποίηση πολιτισμικού πλούτου παιδιών από άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Η καλλιέργεια σεβασμού προς το διαφορετικό επιβάλλεται να είναι κομμάτι κάθε διδασκόμενου μαθήματος και ιδιαίτερα στο μάθημα των Θρησκευτικών. Από την άλλη γίνεται προσπάθεια να αποφευχθεί μία «εξωτική» θεώρηση των θρησκειών και να δημιουργηθούν λάθος εντυπώσεις αλλά αντίθετα να ξεδιπλωθούν οι βασικές πτυχές της διδασκαλίας τους.

- Η ένταξη video διαμόρφωσε θετικό κλίμα μέσα στην τάξη εφόσον οι μαθητές κινητοποιήθηκαν μέσα από μία βιωματική και συναισθηματική εμπλοκή. Μετά την προβολή αποσπασμάτων ακολουθούσε συζήτηση στρογγυλής. Στόχος της συζήτησης ήταν να κατανοήσουν, να κρίνουν και να αξιολογήσουν συμπεριφορές. Επίσης να τροποποιήσουν απόψεις και να υπερβούν στερεότυπα σχετικά με ανθρώπους άλλων θρησκειών καθώς και να οδηγηθούν σε προσωπικές συνθέσεις με απώτερο στόχο την καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων και την κατάστρωση σχεδίου δράσης για την επίλυση προβλημάτων.
- Θετικά συνέβαλε η δράση και στην προσωπική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη των μαθητών εφόσον επιχειρήθηκε επικοινωνιακή προσέγγιση σε διάφορα γλωσσικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα.
- Τα φύλλα εργασίας και οι δραστηριότητες σχεδιάστηκαν εξ ολοκλήρου από την εκπαιδευτικό και είναι εύκολα αξιοποιήσιμα από όλους τους εκπαιδευτικούς. Μπορούν να παραλειφθούν δραστηριότητες ή να συμπληρωθούν με άλλες που θα σχεδιαστούν ανάλογα με την τοπογραφία της τάξης και τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες. Τα μαθησιακά αντικείμενα από το φωτόδεντρο ενσωματώθηκαν κατάλληλα μέσα στην πρακτική, ενώ οι μαθητές δημοσιοποιήθηκαν στο διαδίκτυο. Το σενάριο είχε επιτυχή αποτελέσματα μάθησης γιατί ήταν εύκολο και αξιοποιήσιμο. Υπήρχε πρόβλεψη χρόνου. Οι αρμοδιότητες των εμπλεκομένων ήταν ξεκάθαροι και υπήρχε αξιολόγηση.

Μαθησιακά αποτελέσματα - καινοτομία

- Το διαδίκτυο αποτελεί πλέον σε βασικό τόπο γνωριμίας των χρηστών του με τις αρχές και τη διδασκαλία των θρησκειών, ενώ όλες οι θρησκείες έχουν δικές τους ιστοσελίδες. Οι μαθητές-χρήστες μέσα από το διαδίκτυο προσέγγισαν με έναν εναλλακτικό-καινοτόμο τρόπο τις θρησκείες με video, εικόνες και εφαρμογές που όμως βασιζόταν σε θεωρητική τεκμηρίωση. Για πρώτη φορά στο σχολείο εφαρμόστηκε μία άλλη παιδαγωγική προσέγγιση και έτσι αναμορφώθηκε και αναπλαισιώθηκε η καθιερωμένη

διδασκτική προσέγγιση «μετάδοση-πρόσληψη γνώσης» η οποία έδωσε τη θέση της στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών και εμπλοκή σε βιωματικές καταστάσεις.

- Το υποβαλλόμενο έργο προωθεί την ένταξη αξιοποίησης των Τεχνολογιών των Επικοινωνιών και της Πληροφορίας στην εκπαιδευτική διαδικασία του σχολικού γραμματισμού, δημιουργία παράλληλων αναπαραστάσεων γνώσης, αλληλεπίδραση, συνεργασία, διαθεματικότητα. Επίσης βοήθησε στην εξοικείωση των μαθητών με τις Τ.Π.Ε ώστε να μπορούν να γνωρίσουν διάφορες εφαρμογές της πληροφορικής.
- Ο διδάσκων έχει διαμεσολαβητικό ρόλο («φθίνουσα καθοδήγηση») σε υποστηρικτική βάση (μελέτες, απόψεις, εργαλεία), αναγνωστικές οδηγίες για μεθοδική παρατήρηση. Επιτεύχθηκε επίσης μετατροπή του επικοινωνιακού πλαισίου από δασκαλοκεντρικό σε τοπικές επικοινωνιακές νησίδες με ενθάρρυνση από μέρους του εκπαιδευτικού, ανάθεση ρόλων και αξιολογικές κρίσεις.
- Ενισχύθηκε η δημιουργική και αποκλίνουσα σκέψη και αναπτύχθηκε κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της ομάδας. Εφαρμόσθηκε επίσης σε όλη τη διάρκεια η διαμορφωτική αξιολόγηση, ενώ οι μαθητές ήξεραν από πριν πως θα βαθμολογηθούν γεγονός που βελτίωνε το μαθησιακό κλίμα και ενίσχυε την αυτοπεποίθηση των μαθητών. Με την ολοκλήρωση κάθε δραστηριότητας γινόταν ανατροφοδότηση-ανακεφαλαίωση.

Κριτήρια- αξιολόγηση

Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής των δραστηριοτήτων επιχειρείται διαμορφωτική αξιολόγηση προσπαθώντας να διαπιστωθεί κατά πόσον κατανοήθηκαν οι διάφορες αλήθειες με την αξιοποίηση κειμένων μέσα στην τάξη.

Με βιωματικές και διαθεματικές προσεγγίσεις τα παιδιά οδηγούνται σε επεκτάσεις και αναπροσαρμογές απόψεων επειδή ακριβώς στόχος είναι η αξιολόγηση των ευρύτερων γνώσεων και όχι η στείρα απομνημόνευση. Οι ομαδικές εργασίες τέλος έχουν σαν στόχο να τονώσουν το πνεύμα συνεργασίας και την καλλιέργεια διαχριστιανικής και διαπολιτισμικής συνείδησης. Οι ομάδες επίσης αξιολογούνται από τη συνεργασία των

μελών της, τη συμπλήρωση των φύλλων εργασίας, την συμμετοχή τους στα κοιζ και το αποτέλεσμα της ομαδικής εργασίας-παρουσίασης τους. Τα μέλη κάθε ομάδας αξιολογούνται και ατομικά από τα κείμενα που τελικά θα συντάξουν. Τέλος εφαρμόστηκε, η αυτοαξιολόγηση από την ίδια την ομάδα ώστε να υπάρχει ενεργή συμμετοχή σε κάθε φάση της δραστηριότητας από τους μαθητές. Στο τέλος της εφαρμογής της πρακτικής αφού οι μαθητές παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών ακολουθεί και συμπερασματική αξιολόγηση. Κυρίως όμως η αξιολόγηση επιχειρείται μέσα από μία εποικοδομητική συζήτηση και την αποτίμηση της συμμετοχής των μαθητών σε όλες τις δραστηριότητες. Οι εργασίες τέλος για το σπίτι λειτουργούν προς αυτή την κατεύθυνση.

5.2 Σχέση με άλλες ανοιχτές εκπαιδευτικές πρακτικές

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της ανοιχτής εκπαιδευτικής πρακτικής αξιοποίησης ψηφιακού περιεχομένου βασίστηκε στο μοντέλο της ιστοεξερεύνησης το ποίο είναι αρκετά γνωστό στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό (είτε δομημένο σε αυστηρή μορφή είτε σε πιο ελεύθερη). Ενδεικτικά παραδείγματα οργανωμένων ιστοεξερευνησεων στα οποία βασίστηκε εν μέρει και η συγκεκριμένη πρακτική είναι και η ιστοεξερεύνηση: «Θρησκευματα» σε ένα ήδη διαμορφωμένο περιβάλλον (& «Επιδράσεις της θρησκείας στην τέχνη και τον πολιτισμό».

Κατά τη διάρκεια της ιστοεξερεύνησης οι περισσότερες ή όλες οι πληροφορίες προέρχονται από το διαδίκτυο, που έχει εντοπίσει από πριν ο εκπαιδευτικός. Οι μαθητές εστιάζουν στη χρήση της πληροφορίας και όχι στην απλή αναζήτησή της και παρακινούνται να καλλιεργήσουν την αναλυτική, συνθετική σκέψη και κριτική τους ικανότητα (Dodge, 1999, Brown Yoder, 1999). Στόχος στη συγκεκριμένη πρακτική είναι να καταγράψουν και να κατανοήσουν όλα τα στοιχεία που συνθέτουν την ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα του Ισλάμ, να ανακαλύψουν τις ιδιαιτερότητές καθώς και τα

κοινά στοιχεία με το Χριστιανισμό. Για τους μαθητές η γνώση του πολιτισμικού κεφαλαίου όλων των μαθητών (Gropas & Triandafyllidou, 2007), είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την ομαλότερη ένταξη τους στο σχολείο και την αρμονική συμβίωση. Η διαφορετικότητα αυτή των μαθητών αποτελεί την αφετηρία για τη δημιουργία κοινού αξιακού πολιτισμικού άξονα ώστε να προωθήσει την αρμονική συμβίωση τους(Γκότοβος, 2002).

5.3 Α ξ ι ο π ο ί η σ η , Γ ε ν ί κ ε υ σ η , Ε π ε κ τ α σ ι μ ό τ η τ α

Επιλεκτικές δραστηριότητες μπορούν να αξιοποιηθούν και στην Α΄ Γυμνασίου και στην Α΄ Λυκείου και με μικρές παραλλαγές. Επίσης μπορούν να προταθούν:

- 1) Συνεργασία συναδέλφων για δημιουργία project με στόχο την προβολή του διαφορετικού ή και των κοινών στοιχείων δύο διαφορετικών θρησκειών με παραγόμενο ενδεχομένως μία έκθεση φωτογραφίας. Όσον αφορά τη θρησκεία του Ισλάμ είναι πολύ εύκολο να συγκεντρωθεί πρωτογενές υλικό από τζαμιά, νεκροταφεία και μνημεία μουσουλμανικά (π.χ Τα ταφικά μνημεία της Θράκης)
- 2) Συγκέντρωση λογοτεχνικών κειμένων που αναφέρονται σε άλλες θρησκείες ή τον τρόπο που παρουσιάζεται μία έννοια, όπως η αγάπη, μέσα από το λογοτεχνικό πλούτο άλλων θρησκειών.
- 3) Μέσω της διάχυσης στο διαδίκτυο η πρακτική θα αποτελέσει δείγμα εργασίας και για άλλες ειδικότητες.
- 4) Το υλικό που συγκεντρώθηκε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πρόγραμμα ηλεκτρονικής αδελφοποίησης με σχολεία (e-Twinnig) ή διασύνδεσης δικτυακά με σχολεία του εξωτερικού.
- 5) Δραστηριότητες της συγκεκριμένης παρέμβασης μπορούν να αξιοποιηθούν και από το μάθημα της Ιστορίας και της Λογοτεχνίας. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παίρνουν αφορμές μέσα από τα κείμενα για προβολή διαθεματικών/διαπολιτισμικών

προσεγγίσεων. Τα περισσότερα μαθήματα άλλωστε του σχολικού προγράμματος ενδείκνυνται για μια διαπολιτισμική προσέγγιση και υπέρβασης προκαταλήψεων και ειδικά η λογοτεχνία και η ιστορία.

6. Π ρ ό σ θ ε τ ο υ λ ι κ ό π ο υ α ξ ι ο π ο ι ή θ η κ ε

Βιβλία

Αλμπανάκη, Ξ. (2013). Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος των Θρησκευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με δημιουργική αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών, εκδ. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη.

Βοσνιάδου Στ. (2005). Παιδιά, Σχολεία και Υπολογιστές. Αθήνα: Gutenberg.

Γεωργογιάννης, Π & Κουνέλη, Β. Στο: Γεωργογιάννης, Π. (2008), Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία και έρευνα. Πάτρα: Tyrocenter.

Γκότοβος, Α. (2002), Εκπαίδευση και ετερότητα- Ζητήματα Διαπολιτισμικής αγωγής, εκδ. Μεταίχμιο. Αθήνα: Gutenberg.

Δέλλας, Σ. & Κέκκερης, Γ. (2008), Εκπαίδευση και Νέες Τεχνολογίες. Θεωρητική προσέγγιση μεθόδου διδασκαλίας βασισμένη στη Συνδυαστική Μάθηση (Blended Learning). Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης σ.σ. 95-104. Αθήνα: Π.Ι.

Δρίτσας, Δ.Λ. & Μόσχος Δ.Ν. & Παπαλεξανδρόπουλος, Σ. Λ. (2009^{II}). Χριστιανισμός και Θρησκευματα. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Jackson, L. & Caffarella, R. (1994), Experiential learning: A new approach, San Francisco, Jossey-Bass.

Καψάλης, Α. (2006), Παιδαγωγική Ψυχολογία, δ' , Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.

Λεβί Στρως Κλωντ (2007), Θλιβεροί Τροπικοί, Αθήνα: Χατζηνικολή.

Ματσαγγούρας, Γ.Η. (2001). Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη. εκδ. Gutenberg, Αθήνα.

Μακρή-Μπότσαρη, Ε. & Ψυχάρης, Σ. (2005). «Ένα μοντέλο ηλεκτρονικής μάθησης στο εκπαιδευτικό σύστημα: ορίζουσες και παράμετροι της εφαρμογής της στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Ρόδος 2005.

Μητροπούλου, Β., Νέες Τεχνολογίες και Θρησκευτική Αγωγή, εκδ. Βάνιας, Θεσ/νίκη, 2007.

Μητροπούλου, Β., Το εκπαιδευτικό λογισμικό στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2008.

Μητροπούλου, Β., «Το εκπαιδευτικό σενάριο με χρήση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των Θρησκευτικών. Στο: Αγωγή αγάπης και ελευθερίας, Τιμητικό αφιέρωμα στον ομότιμο καθηγητή Χ. Βασιλόπουλο, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2012.

Tzanavari A., Retalis S. and Pastellis P. (2004), *Giving More Adaptation Flexibility to Authors of Adaptive Assessments*, Adaptive Hypermedia Conference 2004, Eindhoven, the Netherlands, 23-26 August.

Underwood, JDM and Underwood, G. (1990), *Computers and learning: helping children acquire thinking skills*. Basil Blackwell, Oxford.

Websites

NEN – The Education Network, <http://www.cleo.net.uk/index.ph>, retrieved on 12/6/2015.

Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας, <http://www.greek-language.gr/>, προσπελάστηκε στις 10/6/2015.

Λογισμικό

«Παγκόσμια Θρησκευάματα. Το Ισλάμ», για την Β' Λυκείου, <http://e-yliko.gr/Lists/List40/DispForm.aspx?ID=112>, προσπελάστηκε στις 13/2/2015.